

Yörüklerin Başlıca Ekonomik Faaliyetleri ve Gelecekte Beklentileri Üzerine Bir Saha Çalışması

Ayhan CEYHAN^{1*}, Adnan ÜNALAN², Ethem AKYOL³

^{1,3} Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Ayhan Şahenk Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi, Hayvansal Üretim ve Teknolojileri Bölümü, Niğde, Türkiye

² Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Niğde, Türkiye

¹<https://orcid.org/0000-0003-2862-7369>

²<https://orcid.org/0000-0002-9187-9713>

³<https://orcid.org/0000-0002-1427-9036>

*Sorumlu yazar: aceyhan@ohu.edu.tr

Araştırma Makalesi

Makale Tarihçesi:

Geliş tarihi: 14 Eylül 2020

Kabul tarihi: 16 Ekim 2020

Online yayınlanma: 15 Aralık 2020

Anahtar Kelimeler:

Bilgi

Gelir kaynağı

Hayvancılık

Konargöçer

Kültür

ÖZET

Bu çalışma, halen Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgesinde varlıklarını sürdüren Yörüklerin başlıca gelir kaynaklarını oluşturan hayvancılık faaliyetleri ile konargöçer kültürüne ait güncel bilgilerin elde edilmesi amacıyla 2019 yılında yapılmıştır. Çalışma halen göçer hayvancılık yapan 60 işletmede yürütülmüştür. Ankette 28 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Bu çalışmada Yörüklerle ilgili çeşitli veriler gözlem, anket ve mülakat yoluyla elde edilmiş ve daha çok açık uçlu sorulara verilen cevaplar değerlendirilmiştir. Mülakat yapılırken izin alınarak ses kayıtları da alınmıştır. Ayrıca, konargöçer kültürüne ait çeşitli görseller de fotoğraflanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, konargöçerlerin başlıca ekonomik faaliyetleri olan hayvan yetiştiriciliği ve hayvan besleme konularında atalarından öğrendikleri sözlü ve uygulamalı bilgileri bugün de yaygın olarak kullandıkları görülmüştür. Konargöçerlerin en belirgin özellikleri, kendilerini her türlü sorunu çözebilecek insanlar olarak tanımlıyor olmalarıdır. Ancak, özellikle de gençler gelecekte göçer olmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma sebep olarak da, eğitim almada yaşadıkları sorunları, gelirlerinin düşük oluşunu, hayvan yemleri fiyatının yüksekliğini, konargöçerlere devlet desteğinin yetersiz olmasını, otlak, yaylak ve kışlaklarda elektrik sorunlarını, telefon ve internet gibi iletişim araçlarının olmamasını göstermektedirler.

A Field Study on The Major Economic Activities of The Yoruks and Their Expectations from The Future

Research Article

History:

Received: 14 September 2020

Accepted: 16 October 2020

Available online: 15 December 2020

Keywords:

Information

Source of income

Livestock

ABSTRACT

This study was carried out in 2019 order to obtain the current information about the livestock activities, which constitute the main sources of income of the Yoruks, which still exist in the Mediterranean and Eastern Anatolia regions. This study was carried out in 60 enterprises that are still engaged in nomadic stockbreeding. 28 open-ended questions were asked in the questionnaire. In this study, various data about Yorum were collected through observation, questionnaire and interview. The answers to the open-ended questions were evaluated in the study. During the interviews, audio recordings were taken with permission. In addition, various visuals of the culture of the bearers were also photographed. When the data obtained from

Nomads
Culture

the study are evaluated, it is seen that today and still the verbal and practical knowledge they have learned from their ancestors in animal breeding and animal feeding subjects, which are the main economic activities of the participants. The most distinctive features of the judges are that they define themselves as people who can solve all kinds of problems. However, especially young people do not want to be nomadic in the future. As a reason for this situation, they show the problems they experienced in education, low income, high cost of animal feed, lack of state support for the participants, lack of communication problems such as telephone and internet in pasture, highland and overwintering areas.

To Cite : Ceyhan A, Ünalın A, Akyol E., 2020. Yörüklerin Başlıca Ekonomik Faaliyetleri ve Gelecekte Beklentileri Üzerine Bir Saha Çalışması. Tarım, Gıda, Çevre ve Hayvancılık Bilimleri Dergisi, 1(1): 14-27.

GİRİŞ

Eröz (1991)'e göre Yörük "yürüyen, bir yerde durmayan, göçkücü, konargöçer olandır". Diğer yandan Türkay (1979), "iyi ve çabuk yürüyen göçebe, Anadolu'nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halk" olarak tanımlamıştır. Eröz (1991) tarafından göç "kışla, yayla, güzle arasında, aşiret halkının hayvanlarına mer'a temin etmek ve kendilerini de iklim şartlarına uydurmak için, bütün hayvanları ile birlikte mevsimden mevsime muntazam bir şekilde yaptıkları hareket" olarak tanımlanmıştır.

Yörükler kış aylarını kışlak adı verilen, hayvanları ve kendileri için hava koşullarının elverişli olduğu, ortalama yükseltinin az, rüzgârdan korunaklı, çoğunlukla güneye bakan yamaçlarda, vadi içlerinde ve köylerde yaşam sürmektedirler. Genellikle kışlak, yurtlarına kar yağmamakta ya da yerde uzun süre kar kalmamaktadır. Yaşanılan coğrafyaya göre değişmekle birlikte Eylül-Ekim aylarından Nisan-Mayıs aylarına kadar kışlak yurtlarında konaklanmaktadır. Kışlakta hayat, Yörük yaşamının tamamında olduğu gibi hayvan sürüsüne göre düzenlenmektedir. Bu dönemde sürünün bakım ve beslemesinde ek yemleme yapılmaktadır. Özellikle gebe hayvanların yemlenerek sağlıklı ve bereketli yavru alınması planlanmaktadır. Kışlaklarda meydana gelen diğer bir önemli durum da; döl alma yani oğlak/kuzu doğumudur. Yaşanılan coğrafi mekâna göre değişmekle birlikte döl alma (oğlak/kuzu doğumu) Şubat ayı itibariyle başlamakta ve Mart ayında tamamlanmaktadır (Ekiz ve Yazıcı, 2014).

Ekiz ve Yazıcı (2018), Yörüklerin yapmış oldukları ekonomik faaliyetler ve geçmişten gelen gelenekleri doğrultusunda konargöçer yaşamı benimsediklerini bildirmiştir. Bu hayatı sürdürebilecekleri ve hayvanlarını besleyebilecekleri otlaklara, mera alanlarına, kışlaklara ve yaylaklara ihtiyaçlarının olduğu vurgulanmıştır. Yörükler bu ihtiyacı karşılayabilmek için göç etmekte ve mevsimsel olarak hareket etmektedirler. Yörük aileleri geçmişten günümüze hayvancılık faaliyetleri ile hayatlarını sürdürmektedirler. Doğal çevre ile etkileşimli bir yaşam süren aile, orman alanları ile bütünleşmiş durumdadır. Bu bağlamda çalı toplulukları, ardıç (*Juniperus*) ve meşe (*Quercus*) ağaçları ile birlikte, dağ çayırı, geven, kekik gibi otları

da besleyici kaynak olarak kullanılmaktadırlar. Orman alanlarından temin ettikleri malzemeler ile hem kendilerine hem de keçilerine barınak inşa etmektedirler. Bu kapsamda ardıç (*Juniperus*) ağaçlarından, meşe (*Quercus*) ağaçlarından ve çalılardan faydalanılmaktadır. Çadırların ahşap karkaslarının oluşturulmasında ardıç ve meşe dalları kullanılırken ağılların çevresini kapatmada çalı dallarını kullanılmaktadırlar.

Yılmaz ve Coşgun 2017; Coşgun ve Yılmaz 2018), her geçen yıl sayıları azalan göçebelerin varlıklarının devam ettirilmesinin sadece bir ekonomik faaliyetler bakımından değil, aynı zamanda da kültürel devamlılığın sağlanması için zorunlu bir durum olduğunu ifade etmişlerdir.

Doğan ve Doğan (2005), Yörüklerin hayat tarzını inceledikleri çalışmalarında “Göçer hayat tarzı sürdüren Yörüklerin, Türk boylarından meydana geldiğini ve Yörüklerde iktisadi hayatın hayvan yetiştiriciliğine dayandığını, coğrafi hareketlilik ve hayvan yetiştiriminin, Yörüklerin hayat tarzını etkileyen ve şekillendiren iki önemli faktör olduğunu ve hayat tarzları nedeniyle Yörüklerin sadece göçer değil aynı zamanda mücadeleci-savaşçı bir karaktere sahip olduklarını bildirmişlerdir. Şimşek (2017), Yörükleri deve, at ve eşeksirtında taşıyan, ala çuvala doldurulmuş bir yaşam biçimi olarak tanımlarken, Yörüklerin yaşamını cazip kılanın tam doğa, hayvanlar ve az eşya olduğunu ifade etmiştir.

Yörükler yıllardır sürdürdükleri bu göç faaliyetleri ve yaşam biçimlerini kuşaktan kuşağa uygulamalı olarak aktarmışlardır. Böylece uzunca bir süre içinde kazandıkları hayvan bakımı, otlatma, otlak bulma, hayvan tedavi etme, otların hayvan gelişimine olan faydaları, hayvanlar ve kendileri için en güvenli göç rotaları, su kaynaklarını bulma konularındaki deneyimlerini koruyarak gelecek için kıymetli bilgi aktarımına katkı sağlamalardır. Johannes, (1993) kırsalda yaşayan toplulukların ekolojik kültürleri sayesinde sürdürdükleri sağlıklı yaşamları araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda gelişmiş dünyada ekolojik kaygıların artması, tüm toplumu alternatif sistem olan geleneksel ekolojik bilgiye yöneltmiştir. Finn ve ark. (2017), Geleneksel Ekolojik Bilgi (GEB)’nin, Batı biliminde nispeten yeni bir terim olduğunu, yerli ulusların insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkiler hakkında sürdürdüğü geleneksel bilgi alt kümesini kapsadığını ifade etmişlerdir. GEB, Batılı bilim adamlarının Kabileler ile ilgili kültürel araştırmalar yapmayı daha fazla düşündükleri bir yapı haline geldiğini de bildirilmişlerdir. Güneş ve Büyükşahin (2016) insanlar kendilerine özgü bir ekolojik ortamda yaşarlar ve bu ortamın içerdiği ekolojik koşullara yönelik bilgilere sahip olduğunu ve bu ekolojik bilgiler, diğer toplumlar tarafından kullanılmadığı ve bilinmediği için önemli olduğunu ifade etmiştir. Sarıkeçili Yörükler de kırsal alanda yaşamaları bu alanda vermiş oldukları hayatta kalma mücadelesi sonucunda kendilerine özgü oldukça değerli bir ekolojik bilgi birikimine sahip oldukları belirtilmiştir.

Harunoğulları ve Polat (2018), Mersin-Arslanköy Yörüklerinin yaylacılık faaliyetleri ve sorunları ile ilgili yaptıkları çalışmada, Anadolu topraklarını yurt tutan Türklerin,

konargöçer kültürünün etkisi ve hayvancılık faaliyetleri sebebiyle, kışın kışlaklara yaz mevsiminde ise yaylaklara taşındıklarını bildirmişlerdir. Bölgedeki Yörüklerin, zorlu yaşam koşulları ve karşılaştıkları sorunlara rağmen yaylacılığa bağlı hayvancılık faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Türkiye’de hayvancılık alanındaki gerilemenin önüne geçmek için, Yörüklerin yaylacılığa bağlı hayvancılık faaliyetlerinin desteklenmesi ve yeni yatırımların yapılmasının önemine vurgu yapmışlardır. Kılıç (2014), Türkiye’nin ortalama yükseltisi fazla ve dağlık alanların geniş yer kapladığı bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Kısa mesafeler arasındaki yükselti farkı fazla olduğundan, göçebe hayvancılık ve yaylacılık faaliyetleri bakımından büyük bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamıştır. Kırsal ekonomik düzenin zenginliklerinden biri olan göçebe hayvancılık faaliyetinin ise ülkemizde giderek önemini yitirdiği vurgulanmıştır. Bunun sebebi olarak da; mera alanlarının daralması ve göçebe hayvancılık faaliyetlerinin zorlu ekonomik koşullarını sürdüremeyen göçebelerin yerleşik hayata geçmesi olduğu ifade edilmiştir. Şanlıurfa ve Diyarbakır il sınırları içerisinde yer alan Karacadağ volkanik kütlesi, günümüzde sayıları oldukça azalmış olan göçebelerin, kullandıkları az sayıda yayla alanından birisidir. Karacadağ’ı yayla olarak kullanan göçebe Kejan aşireti, kışı, iklim koşullarının daha elverişli olduğu güneyde, Şanlıurfa ve çevresinde geçirmektedir. Göçebelerin yaylak ve kışlak arasında göç etmelerine bağlı olarak gelişen bu kırsal ekonomik düzen, çevresindeki alanlarda sosyal ve kültürel bakımdan derin izler de bırakmaktadır. Diğer yandan Tapur (2009), Abanoz yaylasının yaylacılık fonksiyonunun hayvancılığa dayalı yaylacılıktan, dinlenme ve rekreasyon amaçlı yaylacılık haline dönüşmesinin bazı değişiklikler ve sorunları da beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Karabaşa (2019), geleneksel geçim faaliyetlerindeki değişime geleneksel kültürün diğer alanlarındaki değişim eşlik ettiğini bildirmiştir. Eskiden hemen her evde kendi ihtiyacı olan süt için keçi, inek beslenirken bugün bölgedeki hayvan varlığı oldukça azalmış ve süt ürünleri satın alınır olmuştur. Keçi beslemek, otlatacılara dayalı bir hayvancılık türü olduğundan öncelikle otlatacak alanların zeytinlik haline getirilmesi, sonra “devletin ormanı çevirmesi” nedeniyle terk edilmiştir. Ayrıca gençlerin istememesi nedeniyle çoban da bulunamadığını bildirmiştir.

Bu çalışma, Yörüklerin hayvancılık faaliyetleri sırasında göç rotalarını, yaz ve kış için otlak seçimlerini, başlıca ekonomik faaliyetlerini, sahip oldukları gelenek, ekolojik bilgilerini ve gelecekte beklediklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL ve METOD

Çalışmada, literatür-dokümantasyon analizi, gözlem, anket ve mülakat yoluyla elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu çalışmada veri toplama için yazılı anket formu yapılmamış açık uçlu sorularla öğrenilmek istenilen bilgiler derlenmiştir. Mülakatlar esnasında konuşmacıdan izin alınarak ses kayıtları yapılmıştır. Ayrıca fotoğraf

çekilerek bilgilerin rahat ortamda işlenmesi, değerlendirilmesi ve analizinin yapılması sağlanmıştır. Bu çalışma halen göçer hayvancılık yapan 60 işletmede 2019 yılında yürütülmüştür. İşletmelerde anketler yüzü yüze Yörüklerin yaylalarında yapılmıştır. Ankette 28 adet açık uçlu soru sorulmuştur.

Can (2015)'ın Güney Toroslardan Orta Toroslara Göç Yolları arasında "Ulukışla (Niğde) Pozantı (Adana), Tarsus, Çamlıyayla, Erdemli, Silifke, Mut (İçel) Ayrancı (Karaman), Ereğli, Halkapınar (Konya) arasındaki yaylalar" olarak bildirdiği rota, bu çalışma verilerinin bir kısmını oluşturmuştur.

Bu çalışmadan elde edilen veriler SPSS istatistik paket programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Yörüklerin yazın kaldıkları mera alanlarında yüz yüze yapılan anket ve mülakatlardan elde edilen göç rotası, mera seçimi, hayvan otlatma, ekonomik faaliyetleri, göçer kültürünü ve atalarından tecrübe ettikleri bilgiler ve sorunları bu çalışmada değerlendirilmiştir. Yörüklerin kışlak ve yaylalarda sürüleri için kullandıkları rotalar. Tablo 1'de Yörüklerin göç yollarını seçme ve merada hayvanları otlatma özellikleri verilmiştir.

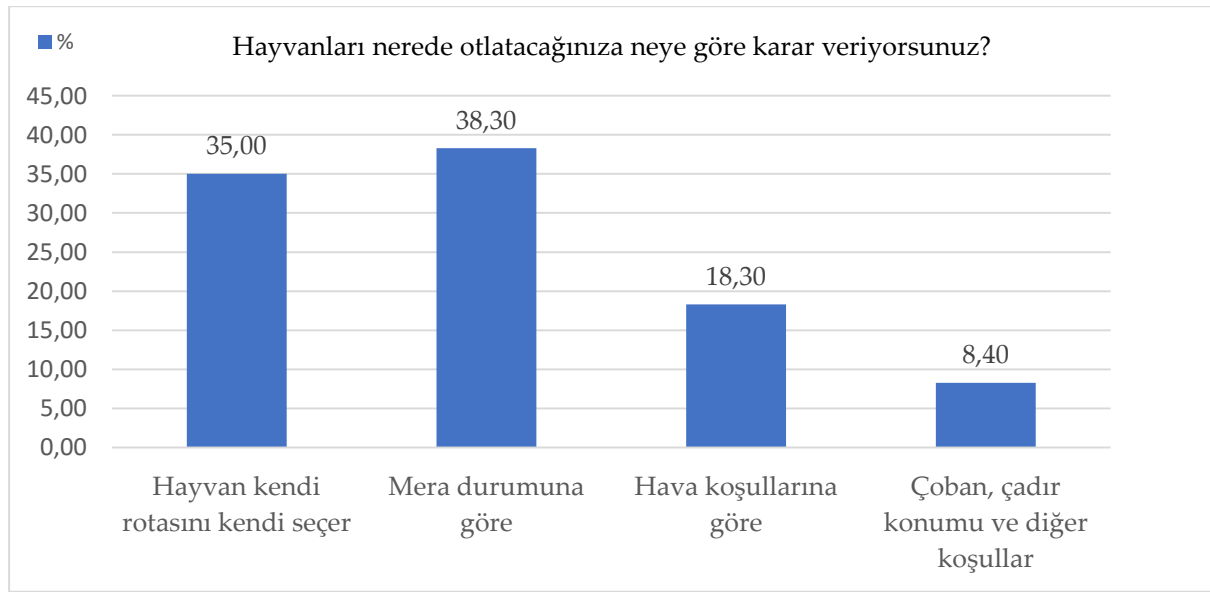
Tablo 1. Yörüklerin göç yolları ve hayvanları otlatma davranışları

Gün içerisinde gideceğiniz yere neye göre karar veriyorsunuz/ Günlük rotanızı neye göre belirliyorsunuz?	%
Hayvan kendi rotasını kendi seçer	21,7
Mera durumuna göre	16,7
Hava koşullarına göre	50,0
Çoban, çadır konumu ve diğer koşullar	11,7
Haftalık göç rotanızı neye göre belirliyorsunuz?	%
Bir göç rotam yok	30,0
Hava koşullarına göre	30,0
Yol durumu ve trafik	3,4
Mevsim ve mera	23,3
Diğer	13,3

Yörüklerin hayvanları ile birlikte izledikleri yolları (rota) nasıl belirledikleri ve rota bulmada etkili olan faktörler değerlendirildiğinde ankete katılanların yaklaşık olarak %50'si hava koşullarına göre gidilecek rotanın belirlendiğini bildirmiştir. Hayvanların kendi rotasını kendisinin belirlediğini ifade edenlerin oranı %21,7 olmuştur. Mera kalitesi etkilidir diyenlerin oranı %16,7'dir. Ayrıca hayvanların merada gideceği rotayı çoban, çadırın konumu ve arazinin coğrafik özellikleri belirler diyenlerin oranı da %11,7 olmuştur (Tablo 1). Yörüklerin hayvanlarının izleyeceği rotayı belirlerken en fazla hava koşullarına dikkat ettikleri söylenebilir. Özellikle rüzgâr yönü ve yağış durumuna göre rotaların belirlendiği ifade edilmiştir.

Yörükler, sürülerin meradayken “Rüzgar karşıdan olursa iyi olur, koyun güneşe karşı gelmez” ifadesi ile hayvanların davranışlarını bildiklerini ve buna göre rota seçtikleri belirlenmiştir.

Yörükler merada hayvanlarını nerede otlatacaklarına karar verirken meranın kalitesi, ot verimi, su kaynaklarına göre karar verenlerin oranı %38,3, ben müdahale etmem hayvan merada nerede otlayacağına kendisi karar verir diyenlerin oranı %35'tir. Çoban ve diğer faktörler %8,4'lük paya sahip olurken hava koşullarının etkisinin %18,3 olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Aslında mera durumu, hava koşulları ve hayvanların kendisinin (%91,7) çobana bağlı kalmaksızın sürünün merada nerede otlayacaklarını belirlediği söylenebilir. Göçerlerin haftalık göç rotasını (gidip geldiğiniz yol) neye göre belirlediği değerlendirildiğinde herhangi bir göç rotası yok diyenlerin oranı %30, hava koşullarına göre karar verenlerin oranının ise yine %30 olduğu görülmüştür. Mevsim ve mera durumuna göre karar verenlerin oranı %23,3, yol ve ulaşım koşullarına göre değişir diyenlerin oranı %3,3, mera da diğer sürülerin varlığı, meranın miktarı, rüzgar esintisi gibi diğer faktörlere göre değişir diyenlerin ise %13,3'lük bir paya sahip oldukları görülmüştür (Tablo 1).

Şekil 1. Merada hayvan otlatırken dikkate alınan faktörler

Tablo 2’de Yörüklerin kışlaklarında hayvanları otlatma davranışları ve göç yolları ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Yörüklerin kışlakta hayvanlarını nasıl sevk ve idare ettikleri sorulduğunda mülk ya da kira arazide havanlara bakıyorum diyenler %8,4'lük paya sahip olurken %23,3’ü meralarının olmadığını ve kapalı alanda hayvanları beslediklerini ifade etmiştir. Diğer yandan katılımcıların %68,3’ü hayvanlarını hava ve mera koşullarına bağlı olarak kışlak yerlerinde merada baktıklarını bildirmişlerdir.

Yörüklerin göç rotası belirlemede nelere dikkat ettikleri sorulduğunda %40'ı arazi koşulları etkili derken, %36,7'si atalarından öğrendikleri bilgileri kullandıklarını ve %18,3'ü ise hayvanın içgüdüsel olarak belirlediğini açıklamışlardır. Kimi Yörüklerin son yıllarda hayvanlarını kamyonlar ile yaylaya getirdikleri ve bunda etkili olan şeyin göçün çok kısa sürmesi ve daha ekonomik olmasının etkisinin olduğu ifade edilmiştir.

Rotalar (gidip geldiğiniz yol) ile ilgili bilgiyi nereden topluyorsunuz sorusuna katılımcıların tamamı atadan, Yörüklerden, çobanlardan ya da sorarak öğreniyoruz diye cevap vermişlerdir. Yaylaktan kışlığa dağdaki rotanızı nasıl belirlendiği sorulduğunda yıllardır kullanılan rotayı kullanırım diyenlerin oranı %61,7 olurken araçla geliyorum diyenler %8,3 olmuştur. Hayvanların rahat gideceği ve mera koşullarına bağlı diyenlerin oranı ise %30'dur. Yörüklerin rotalarını genellikle değiştirmedikleri (%83,3), değiştirenlerin oranının ise %16,7 olduğu görülmüştür. Rota değişikliği nedenleri arasında kamyonla taşıma, ağaçlandırma alanları, tarım alanları, mevsim ve güvenlik endişesi gibi olaylar sıralanmıştır. Yörüklerin göçe başlama tarihlerinin genellikle aynı zamanda olduğu ancak %11,7'lik bir oranda göçe başlama zamanının değiştiği görülmüştür. Değişiklik nedenleri arasında erken kar yağması ve merada otun bulunmama durumu gösterilmiştir.

Tablo 2. Yörüklerin kışlaklarında hayvanları otlatma davranışları ve göç yolları

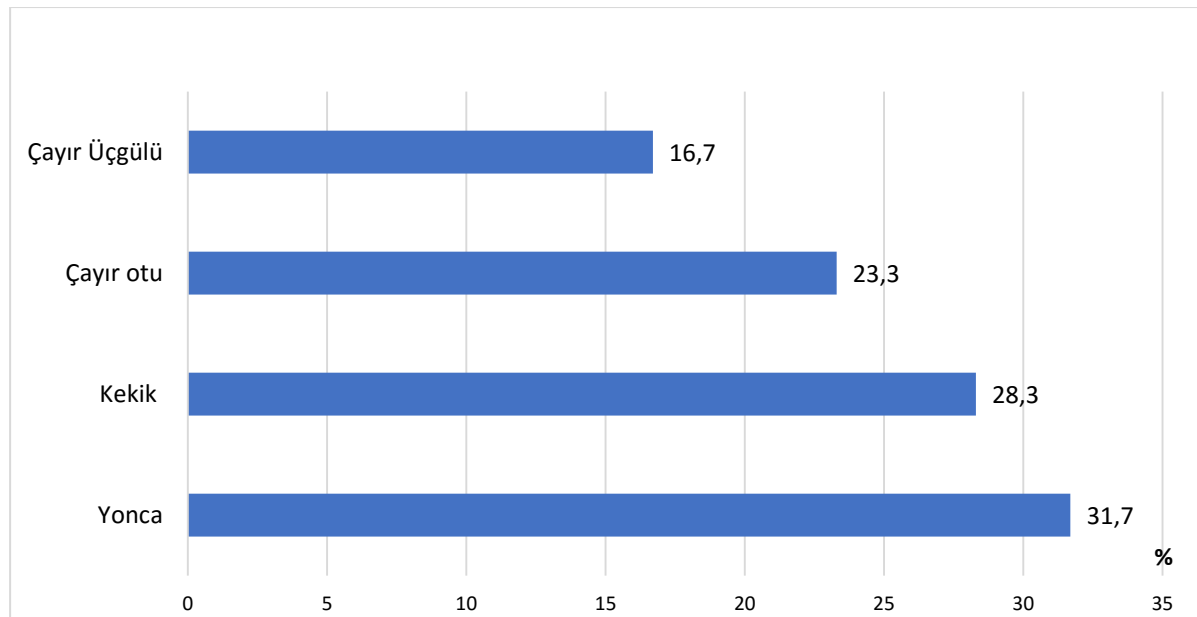
Köy etrafında sürünün nerede otlanacağına nasıl karar veriyorsunuz?	%
Mülk ya da kira	8,4
Mera yok (ağılda bakıyorum)	23,3
Hava ve mera durumu	68,3
Hangi rotayı kullanacağınıza nasıl karar veriyorsunuz?	%
Arazi durumu	40,0
Atadan kalma	36,7
Hayvanlara bağlı	18,3
Daha az masraflı	5,0
Yaylaktan kışlığa dağdaki rotanızı nasıl belirliyorsunuz?	%
Aynı rotayı kullanıyorum	61,7
Hayvan, mevsim ve mera	30,0
Araba ile	8,3
Son yıllarda yürüyüş (gidiş- geliş) yolunuzu değiştirdiniz mi?	%
Hayır	83,3
Evet	16,7

Bu çalışmada araçla göç edenlerin oranı %8,3 olarak bulunurken; elde edilen bu değer Savaş ve ark. (2019)'un Iğdır ilinde elde ettiği %55,2'lik sonuçtan daha düşük bulunmuştur. Yaylalara çıkış ve iniş zamanı, Türkiye'de her yerleşim için değişmekle birlikte çıkılacak yaylanın yükseltisi ve o yılın iklim özellikleri de

belirleyici faktörlerdendir (Özalp ve Sütü, 2011). Çalışmada yaylaya çıkış ve yaylaktan ayrılış nedenleri arasında hava koşullarının payı %50 olarak saptanmıştır.

Mera, su kaynakları ve iklim

Yörük otlaklarında en çok rastlanan mera bitkileri ve iklim etkisi ile ilgili bulgular Tablo 3 ve Şekil 2’de verilmiştir. Yörüklerin kullandığı yaylaklarda en yaygın görülen bitki türleri arasında Calba, Sığırkuyruğu (*Verbascum thapsus*), Kekik türleri (*Origanum spp*, *Thymus spp.*, *Thymus vulgaris*), Yonca (*Medicago ssp.*), Üçgül (*Trifolium sp.*), geven, keven (*Astragalus membranaceus*), Mavi Yumak Otu (*Festuca glauca*), At Kuyruğu (*Equisetum*) olduğu belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Hayvanlar için faydalı mera bitkileri

Hava olaylarını nasıl tahmin ettikleri sorulduklarında bulutlar (%38,3), rüzgarlar (%16,7) ve yıldızların (%18,3) durumuna, denizdeki hareketlere (%8,3) göre tahminde buldukları belirlenmiştir. Ayrıca Piynar tohumu fazla olduğunda kışın sert geçeceği düşünülmektedir. Hayvanlar tokuşmaya başladığında ve yayılımda birbirine saldırarak hırçınlaştıklarında genellikle yağış olduğunu, diğer yandan sürüde olağan dışı hareketliliğin yağmur belirtisi olduğunu ifade etmişlerdir. Kimi Yörüklerce doğada sarı arının mevsiminden önce gözükmesi o yıl kışın sert geçeceğine işaret olarak yorumlanmaktadır. Koyun aşırı yayıldığı zaman kar gelir. Böğürtlen ve ladin kozalağı çok olursa kış çok olur. Karasinek çok olursa kış olur. Hayvanlar yağışlı zamanlarda ağır otlar yiyerek aslında kimi belirtilerden hava olaylarını tahmin ettikleri ve bu bilgiyi kuşaktan kuşağa aktardıkları gözlemlenmiştir. Yörükler iklim koşullarının elverişsiz olduğu durumlarda yeni mera ve otlak arayışı (%43,3) içinde olduğu söylenebilir. Diğer yandan eğer göç

zamanı yakınsa erken göçünde (%26,7) seçenekler arasında olduğu belirlenmiştir. Ek yem veririm (%18,3) ya da hiçbir şey yapmadan merada kalırım (%11,7) diyenler de vardır. İklim değişikliği olduğunu gösteren bir hayvan davranışı izlenip izlenmediği sorulduğunda “hayvanın veriminde azalma ve zayıflama, ishal ve mevsim değişiklikleri nedeniyle otlaklarda bozulmalar, koça gelme eskiden toplu bir şekilde olurdu artık farklı zamanlarda oluyor, hastalık artıyor, topallık, ağrıma görülür” şeklinde cevaplanmıştır. Arazide su varlığını bölgenin yeşil olmasından ve önceden keşif yaparak belirlediklerini söylemişlerdir. Yörüklerin %60’ının az da olsa ekilebilir arazisi olduğu %33,3’ünün ise hiç arazisinin olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3. Yörük otlaklarında en çok rastlanan mera bitkileri ve iklim etkisi

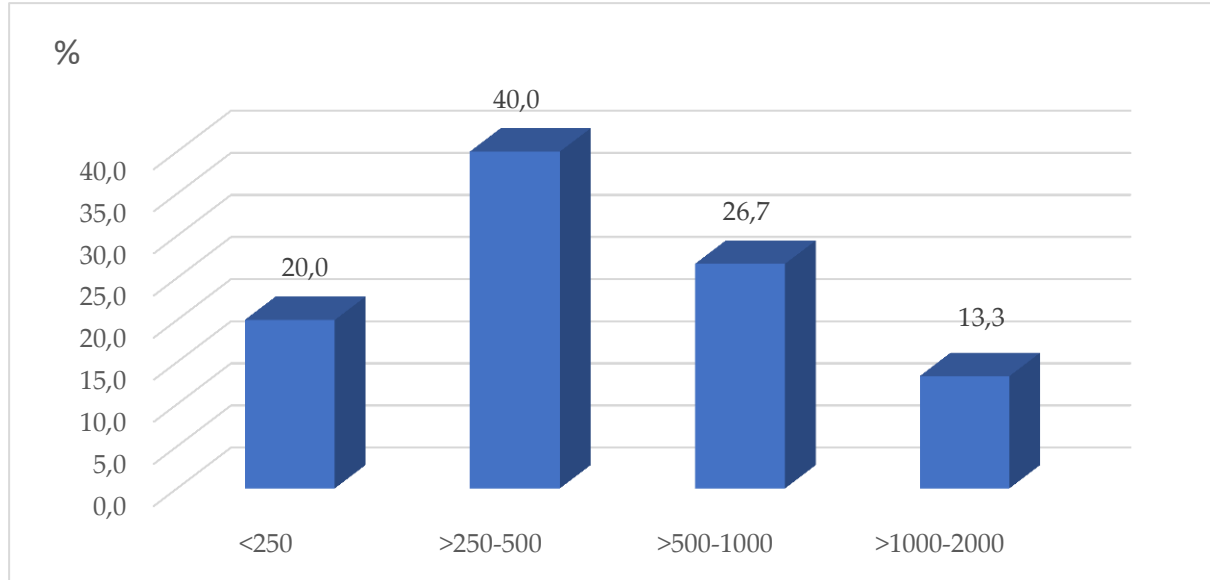
Göç tarihlerinizde değişiklik oluyor mu?	%
Hayır	88,3
Evet	11,7
Yaylada bulunan hangi tür otlar hayvanlar için daha faydalıdır?	%
Yonca	31,7
Kekik	28,3
Çayır Üçgülü	16,7
Çayır otu	23,3
Hava olaylarını tahmin etmek için geleneksel bir yönteminiz var mı?	%
Ay, yıldız durumu	18,4
Bulutlar	38,3
Denizde hareketlenme	8,3
Rüzgâr	16,7
Diğer	18,3
İklim koşulları yüzünden meranın yetersiz olduğunda ne yapıyorsunuz?	%
Değişiklik yapmam	11,7
Yeni mera ararım	43,3
Erken göç ederim	26,7
Ek yem veririm	18,3
Su varlığı ve mera durumunu saptamak için hangi göstergeleri kullanıyorsunuz?	%
Su her yerde vardır. Aramaya gerek yoktur	8,3
Bölgenin yeşillik olması	50,0
Kuyu suyum var	18,5
Önceden keşif yaparım	23,2
Araziniz var mı? Orada kışlık yem bitkisi yetiştiriyor musunuz?	%
Yok	33,3
Var	60,0
Kira	6,7

Yörüklerde sürü büyüklüğü, yönetim ve üretim

Sürüde dişi hayvanların en verimli olduğu yaş, keçi ve koyunlar için genellikle 3. doğumunu yaptığı yaş olan 4 yaş cevabı verilmiştir. Nedeni sorulduğunda ise yavruya iyi baktığı, sütünün daha iyi olduğu ifade edilmiştir. Erkeklerde ise 2-4

yaşında olan hayvanlar en iyi olarak ifade edilmiştir. Bu yaşta ki erkeklerin çiftleşmede deneyimli olduğu ve kısır hayvan sayısının azaldığı bildirilmiştir.

Yörüklerin, ideal sürü büyüklüğü olarak daha çok 250 ile 500 baş arasında olan sürü büyüklüğünü tercih ettikleri (%40,0) görülmüştür. Diğer yandan 500 ile 1000 baş arasında olmalı diyenlerin oranı ise %26,7'dir (Şekil 3).

Şekil 3. En ideal sürü büyüklüğü

Gün içerisinde yaylada ya da kışlakta işlerin genellikle cinsiyete göre belirlendiği ortaya konulmuştur. Erkekler genellikle sürülerin otlatılmasından sorumlu olurken kadınlar sağım, besleme ve temizlik işlerini yapmaktadırlar. Sadece %13,3'lük bir kısım işlerin beraber yapıldığını bildirmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Yörüklerin ideal sürü mevcudu, diğer çiftlik hayvanları ve hayvansal üretimleri

Sürü ile ilgili işleri/ görevleri nasıl organize ediyorsunuz? Hangi işleri erkekler hangi işleri kadınlar yapıyor	%
Erkekler çobanlık, kadınlar sağım ve diğer işleri	86,7
Var olan işler beraber yapılır	13,3
Yıllık ne kadar süt, peynir ya da kıl, yapağı elde ediyorsunuz?	%
Aile tüketimi kadar	13,3
<1000 kg	33,3
>1000-2000 kg	10,0
>2000 kg	43,4
Keçi koyun dışında göçer insanlar hangi hayvanlara sahiptir?	%
Başka hayvan yok	15,0
At/eşek/tavuk/inek/köpek/hindi	85,0

Yörüklerin, bir yılda ne kadar süt ürettikleri sorulduğunda %43,3'lük bir kısmı 2000 kg daha fazla süt ürettiklerini ifade etmişlerdir. Bunu %33,3'lük oranla 1000 kg altında süt üretiyorum diyenler izlemiştir. Yörükler elde ettikleri sütü peynir ve

tereyağı olarak pazarladıklarını ifade etmişlerdir. Yörükler koyun ve keçi dışında köpek, at, eşek inek, tavuk, hindi ve kedi beslediklerini bildirmişlerdir. Başka hayvan beslemiyorum diyenlerin oranı ise %15 olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Yörüklerin sorunları ve beklentileri

Yörüklerin sorunları ve beklentileri sorulduğunda bir sorunum yok diyenlerin oranı %35 olarak belirlenmiştir. Yörüklerin hayvancılık yapabilmelerinin önündeki en önemli engellerden birisinin yüksek yem maliyetleri olduğu görülmüştür (%23,3). Ayrıca devlet tarafından bu hayvancılık biçimi desteklenmelidir diyenlerin oranı %8,3 ve özellikle yayla yolunun çok kötü olduğu ve araçla ulaşım imkanlarının yetersiz olduğunu ifade edenlerin oranı %8,3'tür. Yörük sakinlerinden gençlerin her beş kişiden birinin en önemli sorun olarak gördükleri şeyler elektrik telefon, internet erişimlerinin olmamasıdır (%20) (Şekil 4). Genç Yörüklerin yaylaya çıkmak istemedikleri ebeveynlerin tarafından dile getirilmiştir. Kimi Yörük ise çadırlarında güneş enerjisi sistemlerinin olduğu da gözlemlenmiştir.

Şekil 4. Yörüklerin sorunları ve beklentileri

Göçerlere kendilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda genellikle hayvancılıkla uğraşan, çalışkan, dürüst ve vatansever oldukları cevabıyla karşılaşılmıştır. "İyi sürü iyi göçer"dir. "Göçer Yörükler, boz koyaklar yurt olur." Gazi Mustafa Kemal Atatürk "Arkadaşlar, gidip Toros Dağlarına bakınız. Eğer orada bir tek Yörük çadırı görürseniz ve o çadırda bir duman tütüyorsa şunu çok iyi biliniz ki bu dünyada hiçbir güç ve kuvvet asla Türk'ü yenemez." demiştir. "Yine bahar geldi, sarıçiğdem, mor menekşe boyun gösterdi. Yörükler Çukurova da durur mu, koyunu kuzuya katar, develerle çıkar sulu pınarların başına, zevki sefasına bakar" diyen Yörük ninesi bu kültürün ne kadar benimsenerek devam ettirildiğini göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yörüklerde, hayvanlarının izleyeceği rotayı belirlerken en fazla hava koşullarına dikkat ettikleri belirlenmiştir. Rotalar özellikle rüzgâr yönü ve yağış durumuna göre belirlemektedirler. Yörüklerin rotalarını genellikle değiştirmedikleri (%83,3) belirlenmiştir. Rota değişikliği nedenleri arasında kamyonla taşıma, ağaçlandırma alanları, tarım alanları, mevsim ve güvenlik endişesi gibi olaylar sıralanmıştır. Yörüklerin göç tarihlerinin genellikle değişmediği, ancak %11,7'lik bir oranda göçe başlama zamanının değiştiği saptanmıştır.

Yörükler, koyun ve keçi dışında köpek, at, eşek, inek, tavuk, hindi ve kedi beslediklerini bildirmişlerdir. Yörüklerin için ideal sürü büyüklüğünün 250 ile 500 baş olduğu (%40), bunu 500 ile 1000 baş (%26,7) sürü büyüklüğünün tercih edildiği görülmüştür. Yörüklerin bir yılda 2000 kg (%43,3) daha fazla süt ürettikleri belirlenmiştir. Yörük gençlerinden her beş kişiden birinin en önemli sorununun elektrik telefon ve internet erişimlerinin olmadığını bildirmiş olması da üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir sonuçtur.

Sonuç olarak Yörüklerin sahip olduğu ekolojik bilgilerin çok değerli olduğu ve sürdürülmesi için bilimsel çalışmaların daha fazla yapılması gerektiği söylenebilir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Avrupa Birliğinin Desteklediği "Sustainable Sheep and Goat Production in Europe (iSAGE)" isimli projenin bir kısmından derlenmiştir. Çalışmaya destek sağlayan Avrupa Birliğine ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi BAP birimine teşekkür ederiz.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

Can D., 2015. Yayla hayvancılığında verimli yaşam ve göç yolları. Toros Yörüklerinin Yaşamsal Sorunları Sempozyumu. 8 Mayıs 2015. Mersin Üniversitesi Kongre Merkezi. Mersin.

Coşgun U, Yılmaz M., 2018. The pasturing routes of nomadic people and their problems (Case Study: Konya and Muğla Regional Directorates of Forestry). 1st International Symposium on Silvopastoral Systems and Nomadic Societies in Mediterranean Countries. 22-24 October 2018, Isparta/Turkey.

Doğan C, Doğan MS., 2005. Yörüklerin hayat tarzı. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 49: 677-708.

Ekiz E, Yazıcı H., 2018. Nomadic communities living in forest (Resources) in upper basins of the Western Mediterranean Region. 1st International Symposium on Silvopastoral Systems and Nomadic Societies in Mediterranean Countries. 22-24 October 2018. Isparta/Turkey.

Ekiz E., Yazıcı H., 2014. Kültürel coğrafya açısından Burdur'un Bucak ilçesi ve köylerindeki yörük göçleri. Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, 4-6 Haziran 2014, Muğla, Türkiye, S. 175-184.

Eröz M., 1991. Yörükler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.

Finn S, Herne M, Castille D., 2017. The value of traditional ecological knowledge for the environmental health sciences and biomedical research. A Section 508-conformant HTML version of this article is available at <https://doi.org/10.1289/EHP858>.

Güneş G, Büyüksahin F., 2016. The importance of traditional ecological knowledge: The case of Sarikecili Yoruks, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, ISSN1304-2823.

Harunoğulları M, Polat Y., 2018. Mersin-Arslanköy yörüklerinin yaylacılık faaliyetleri ve sorunları. Ege Coğrafya Dergisi, 27 (1): 71-86.

Johannes RE., 1993. Integrating traditional ecological knowledge and management with environmental impact assessment. Traditional Ecological Knowledge: Concepts and Cases, 1: 33-39.

Karabaşa S., 2019. Kaş-Kekova özel çevre koruma bölgesindeki geleneksel kültürün kültür-çevre ilişkileri açısından değerlendirilmesi. Folklor/edebiyat, 25 (97): 207-227.

Kılıç T., 2014. Karacadağ'da göçebe hayvancılık ve göçerler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (2): 1-12.

Özalp M, Sütlü E., 2011. Fırtına havzası'nın yukarı bölümlerinde yürütülen yaylacılık faaliyetlerinin zamansal değişiminin irdelenmesi ve bazı çevresel sorunların tespiti. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 12(2):148-160.

Savaş İ, Yılmaz İ, Yanar M., 2019. Iğdır İlinde göçer hayvancılık ve bazı yapısal özellikleri. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 9(1): 552-561.

Şimşek B., 2017. Yörüklerin sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=61252. Erişim:16.06.2019.

Tapur T., 2009. Abanoz yaylası. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21: 473-487.

Türkay C., 1979. Başbakanlık arşiv belgelerine göre Osmanlı imparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatler. İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları.

Yılmaz M, Coşgun U., 2017. Konar-Göçer yörüklerin otlatma sorunları ve çözüm önerileri (Mersin ve Konya Orman Bölge Müdürlükleri Örneği). P:51-64. IV. Ulusal Ormancılık Kongresi. 15-16 Kasım 2017, Antalya.